

PREMOŽENJE IN SKLADI KMETIJSKIH ZADRUG

V zadrugi je treba razlikovati dve vrsti premoženja: premoženje, ki pripada zadrugi, in premoženje, ki ga je zadruga vzela v zakup ali na posodo od svojih članov, drugih oseb ali gospodarskih organizacij.

Prvo premoženje, to je tisto, ki pripada zadrugi, je družbeno premoženje in ima zadruga od njega samo pravico upravljanja. To pomeni, da ga lahko uporablja (obdeluje in redi) ter da pospravlja njegove sadove, ne more pa z njim razpolagati (da bi ga podarila ali kako drugače odtujila brez nadomestila). Pravice in obveznosti zadruga so v razmerju do tega premoženja določene z zakonom in zadruginimi pravili.

Drugo premoženje, to je premoženje vzeto v zakup ali na posodo, je zasebno premoženje zadruginikov, drugih oseb ali gospodarskih organizacij in ima do njega zadruga samo tiste pravice, ki ji jih daje pogodba (sporazum), s katero je prišla v njegovo posest. Pravice zadruga v razmerju do premoženja, ki ga ima zadruga od svojih članov, se odredijo s pogodbo med njenimi člani in njo samo, a po zadruginih pravilih.

V zadrugo premoženje spadajo vse stvari, ki jih zadruga proizvede, ali stvari in pravice, ki jih pridobi pri ustanovitvi ali med svojim delovanjem. Za to premoženje velja kot načelo, da ga ni mogoče pod nobenim pogojem zadrugi odvzeti. Tega premoženja ni mogoče razdeliti med zadruginike niti v primeru, če zadruga preneha obstajati, ali pa če člani iz nje izstopijo.

Pooblastila zadruga ali njenih organov niso enaka glede vseh delov zadrugnega premoženja. Različna so po posameznih kategorijah premoženja. Razlikujemo naslednje dele premoženja: zemljišča, osnovna sredstva, sklad obratnih sredstev, investicijski sklad, amortizacijski sklad, rezervni sklad in druge sklade, ki jih lahko ustanovi zadruga sama. Vsak izmed teh delov ima svoj poseben namen, ki večinoma ustreza namenu, kakršnega imajo ti skladi v podjetju.

V vseh gospodarskih organizacijah so zemljišča izločena iz osnovnih sredstev, ker ne pomenijo vložnega človeškega dela — razen melioracijskih del in zasajenih zemljišč. Praviloma jih ni mogoče odtujevati, ker bi se tako zmanjšal splošno družbeni zemljiški sklad. Izjemno pa je možno odtujiti tudi ta zemljišča, vendar pod pogojem, da to ne zmanjša zemljiškega sklada. Z odobritvijo sekretariata za gospodarstvo okrajnega ljudskega odbora lahko zadruga zamenja zemljišče z zasebnim lastnikom ali ga proda, da bi kupila drugo v skladu s potrebami svoje dejavnosti.

Osnovna sredstva

Kakor v gospodarskih organizacijah tvori osnovna sredstva zadruga tisti del njenega premoženja, ki služi za opravljanje njene osnovne dejavnosti, a ki se v procesu proizvodnje postopno troši (ne da

bi spreminjal svojo obliko). V zadrugi bi to bili: dolgoletni zasadi (sadovnjaki, vinogradi, hmeljniki), nadalje osnovna čreda, h kateri prištevamo vso živino, tako veliko kakor drobno, celo tudi čebele in ribe (v ribnikih), in to tako odraslo živino kakor mlado živino. Med osnovno čredo ne spada samo pitovna živina (prašiči in goveda, ki jih pitamo). Med osnovna sredstva spada nadalje v zadrugi tudi strojni in prevozniki ter druga ročna kmetijska orodja kakor tudi gospodarska poslopja, ki služijo gospodarski dejavnosti (žitnice, skladišča, upravna poslopja itd.). Med osnovna sredstva spadajo tudi pravice do stvari, ki jih zadruga uporablja na osnovi pogodbe z zadruginiki.

V upravljanju osnovnih sredstev je zadruga samostojna kakor vsaka druga organizacija v našem sistemu. To pomeni, da ji ni mogoče z nobenim upravnim aktom ljudskega odbora ali kakšnega državnega organa odvzeti osnovnih sredstev, a prav tako ni nobenega prenosa osnovnih sredstev. Ljudski odbor na primer ne bi mogel izvršiti neke reorganizacije ali razpustiti zadruga v nasprotju z voljo njenih članov in da bi del ali vsa osnovna sredstva izročil kakšni drugi zadrugi (sklep o prenehanju zadruga lahko izda samo, kadar poslovanje zadruga ni v soglasju z zakonom). A tudi ko zadruga preneha obstajati, njena osnovna sredstva (in drugo premoženje) ne pripadejo ljudskemu odboru, temveč se izročijo osnovni zvezi kmetijskih zadrug, ki jih lahko da tisti zadrugi na svojem ozemlju, katere poslovanje je najbolj sorodno poslovanju zadruga, ki je prenehalo obstajati. Izjemno, ko gre za potrebe narodne obrambe (vojaške potrebe) je mogoče na osnovi posebnega odloka zveznega izvršnega sveta prisilno odkupiti osnovna sredstva od vsake gospodarske organizacije in tudi od zadrug, da se to redko zgodi. Niti osnovne zveze kmetijskih zadrug niso upravičene razpolagati z osnovnimi sredstvi zadrug. Niso nobeni administrativno operativni organi (kakršne je naš sistem poznal prej) in se njihova pooblastila lahko gibljejo le v mejah instruktorske službe in nudenja raznih nasvetov in pomoči zadrugam.

Zadruga ali njihovi organi lahko posamezne stvari iz osnovnih sredstev prodajo (na primer kakšen stroj, kakšen rep iz osnovne črede itd.). Dobljeno vrednost pa morajo vložiti v amortizacijski sklad ali v nakup novega ustreznega sredstva. Zadruga je družbi odgovorna za vrednost osnovnih sredstev, a ne zanje kot za fizične stvari. To pomeni, da je možna ta prodaja le za nadomestilo. O tem bi po analogiji s pravili, ki veljajo za podjetja, moral odločiti občni zbor ali zadrugini svet zadruga. Tudi tu bi bilo mogoče dopustiti občnemu zboru, da prenese za nekatere stvari ali za osnovna sredstva manjše vrednosti pravico do razpolaganja na zadrugini upravni odbor v skladu z zadruginimi pravili.

Med osnovna sredstva spadajo tudi stvari, ki jih zadruga pridobi z izdelavo v svoji režiiji (sama izdela, postavi itd.). Končno lahko tudi zadruga pridobi pravico do upravljanja nekaterih stvari (in zemljišč) s priposestovanjem, to je z dalj časa trajajočo posestjo nekega pred-

meta in z izvrševanjem pravic do upravljanja pod pogojem, da kakšna druga organizacija ne postavlja zahtev, da naj se ji ta stvar ali zemljišče izroči, ker ga ima ona pravico upravljati.

Sklad obratnih sredstev

V razliko od osnovnih sredstev spadajo med obratna sredstva zadruga stvari, ki se v proizvodnem procesu potrošijo naenkrat ali ki spremenijo obliko. Vložijo se kot denar v proizvodnjo ter prevzamejo tako obliko blaga, da bi se na koncu znova spremenila v denar. Zadruga jih lahko vloga v zelo različne premoženjske vrednosti (stvari), pač v skladu s potrebami svoje dejavnosti. To so lahko zaloge surovin, drobni inventar, polizdelki, ki jih zadruga predeluje. Obratna sredstva so lahko sestavljena tudi iz terjatev do drugih gospodarskih organizacij in oseb za prodano blago ali opravljeno uslugo. Končno lahko ležijo tudi kot gotovina na zadruginem računu v banki.

Obratna sredstva zadruga so družbeni sklad namenskega značaja, ki ga upravlja zadruga. Do nastanka tega sklada v gospodarskih organizacijah je prišlo lani. Do te spremembe so dobivale gospodarske organizacije in tudi zadruga obratna sredstva s kreditom v banki, danes pa nastajajo iz dohodka zadruga in od njih plačuje stalni prispevek družbeni skupnosti kakor za osnovna sredstva. Ta sprememba pomeni določeno približevanje ali izenačevanje položaja osnovnih in obratnih sredstev v zadrugi.

Ker so zadruga v trenutku uveljavitve predpisov o ustvaritvi sklada obratnih sredstev v gospodarskih organizacijah (prej so bila to obratna sredstva, pridobljena na osnovi kredita) že poslovale, so si morale zagotoviti sredstva za sklad obratnih sredstev, ki naj zadostuje za ves obseg poslovanja zadruga, s posojilom pri banki tako, da se odplačila za to posojilo vlagajo v sklad obratnih sredstev. Tako postaja postopno stalni družbeni sklad, ki ga upravlja zadruga. Ta sklad lahko nastane tudi iz dotacij politično teritorialnih enot, dotacij druge gospodarske, družbene ali zadrugne organizacije.

Sklad obratnih sredstev naj zagotovi likvidna sredstva za normalno poslovanje zadruga. Zato teh sredstev ni mogoče uporabljati v druge namene. Posebno je poudarjena prepoved uporabljanja teh sredstev za nakup osnovnih sredstev in za odpis poslovnih izgub. To bi nanreč dovedlo zadrugo do tega, da ne bi imela denarja za redno poslovanje in da bi nekontrolirano investirala.

Ko je bil enkrat dan v upravljanje, tega sklada ni mogoče odvzeti zadrugi ali ga zmanjšati z upravnim aktom (tako državnega kakor kakšnega drugega organa), in to niti trajno niti začasno. Zadruga pa lahko s kratkoročnimi krediti pri banki dobi določena sredstva (ki so po svoji naravi obratna) za opravljanje kakšne izredne dejavnosti. Banka je upravičena kontrolirati uporabo tega kredita in ga v primeru nenamenskega uporabljanja ustaviti. V odnosu do sklada obratnih sredstev odgovarja zadruga družbeni skupnosti za njegovo nominalno vrednost (za številčno vrednost ne glede na morebitne dejanske razlike v kupni vrednosti denarja). Vsak primanjkljaj je dolžna nadomestiti v breme drugih svojih sredstev, s katerimi lahko presto razpolaga.